

Nasjonalt utvalg for gransking av uredelighet i forskning

UTTALELSE
I SAK OM MULIGE BRUDD
PÅ ANERKJENTE FORSKNINGSETISKE NORMER
KNYTTET TIL ARBEID
MED EN VITENSKAPELIG KATALOG VED
UNIVERSITETET I OSLO

[versjon uten partenes navn og uten vedlegg 1]

Innhold

1. Sammendrag	3
2. Bakgrunnen for Granskingsutvalgets behandling	3
3. Sakens bakgrunn	3
4. Det lovmessige og forskningsetiske grunnlaget for Granskingsutvalgets behandling	7
4.1 Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven)	7
4.2 Juridiske avgrensninger	8
4.3 Forskningsetiske retningslinjer	8
5. Granskingsutvalgets behandling	11
5.1 Hovedtrekkene i Granskingsutvalgets behandling	11
5.2 Sakkyndige	12
5.3 Granskingsutvalgets uttalelse	14
6. Granskingsutvalgets vurdering	14
6.1 Innledning	14
6.2 Forskningsetikklovens virkeområde	14
6.3 Mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer	15
6.4 Alvorlighetsvurdering	19
7. Saksbehandlings- og systemfeil ved UiO	20
7.1 Utgangspunkt	20
7.2 Forhold ved UiOs innledende saksbehandling	20
7.3 UiOs uttalelse	21
7.4 Rapporteringsplikt til Granskingsutvalget	22
7.5 UiOs organisering av forskningsetisk arbeid	22
7.6 Systemet for forskningsetikk ved Det teologiske fakultet ved UiO	24
8. Konklusjon	25
9. Anbefalinger	25
10. Offentlighet	26

1. Sammendrag

Granskingsutvalget har på eget initiativ tatt til behandling en sak om mulig vitenskapelig uredelighet som gjelder forfatterskap til en vitenskapelig katalog. Utvalgets konklusjon er at den ene parten har opptrådt kritikkverdig ved å bryte anerkjente forskningsetiske normer for god opptreden i relasjonene som prosjektleder, veileder og kollega, men har ikke opptrådt vitenskapelig uredelig. Utvalget påpeker også systemfeil ved organiseringen av det forskningsetiske arbeidet ved forskningsinstitusjonen, og gir en rekke anbefalinger til partene og til institusjonen.

2. Bakgrunnen for Granskingsutvalgets behandling

I slutten av september 2018 tok professor A kontakt med Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) ved sekretariatsleder Vidar Enebakk. Henvendelsen gjaldt spørsmål om kreditering/medforfatterskap og uredelighet i arbeidet med en vitenskapelig katalog. Bakgrunnen for henvendelsen var en sak som hadde vært behandlet av As arbeidsgiver, Universitetet i Oslo (UiO), hvor A hadde vært betegnet som innklaget. A anførte i henvendelsen til NESH til at behandlingen ved UiO var beheftet med feil, samt at saken ikke hadde fått en tydelig konklusjon. Han var dermed usikker på om han var «frikjent» for uredelighetsanklagene. Etter sonderinger mellom Enebakk og sekretariatsleder for Granskingsutvalget, Annette Birkeland, og på grunnlag av ytterligere opplysninger fra A, vurderte Granskingsutvalget henvendelsen i møte 20. november 2018. Utvalget besluttet der å ta saken til behandling på eget initiativ, jf. forskningsetikkloven § 7 andre ledd. Sakens parter, hhv. A og B, og UiO ble informert om Granskingsutvalgets beslutning i brev datert 3. desember 2018.

Utvalgets begrunnelse for å ta saken til behandling var at den reiser prinsipielle spørsmål om medforfatterskap til vitenskapelige kataloger og det relativt nye institusjonsansvaret etter *lov om organisering av forskningsetisk arbeid 28. april 2017 nr. 23* (forskningsetikkloven) om at forskningsinstitusjoner har plikt til å behandle alle saker som gjelder mulige brudd på forskningsetiske normer, uavhengig av alvorlighetsgrad. Granskingsutvalget la også vekt på at det er parten som var innklaget ved UiO som anmodet utvalget om å ta saken til behandling på grunn av UiOs saksbehandling og uklarheter i konklusjonen.

3. Sakens bakgrunn

Forskningsprosjektet *Death in Early Protestant Tradition/Døden i tidlig protestantisk tradisjon* var ledet av professor A ved Det teologiske fakultet ved UiO. Prosjektet var finansiert gjennom midler fra Norges forskningsråd i perioden 2010-2015.¹ Formålet med prosjektet var å utforske hhv. likprekener og epitafier (minnetavler) fra 15-1700-tallet fra norske kirker.² Deler av prosjektet gikk ut på å utarbeide oversikter (kataloger) over hver av disse kildetyperne.³ En av bidragsyterne i denne delen

¹ <https://prosjektbanken.forskningsradet.no/#/project/NFR/197602> (Siden lastet opp 2. juli 2019)

² <https://www.tf.uio.no/english/research/projects/dp/index.html> (Siden lastet opp 1. juli 2019.)

³ A har oppgitt at midler fra forskningsprosjektet *Det protestantiske minnets tvetydighet i Norden (MEMORY)* og det tverrfakultære prosjektet PluRel også ble brukt til arbeidet med epitafiekatalogen.

av prosjektet var B. Den forskningsetiske problemstillingen i saken springer ut av en strid mellom A og B om hvordan arbeidet med epitafiekatalogen skulle krediteres.

I det følgende gis det en summarisk oversikt over hva som var Bs opprinnelige arbeidsoppdrag, hvordan hun senere, parallelt med katalogarbeidet, ble ansatt som ph.d.-kandidat i et nytt prosjekt med A som prosjektleder og hovedveileder, og hvordan spørsmålet om kreditering av Bs innsats til slutt munnet ut i en uredelighets sak mot A. En mer detaljert kronologisk fremstilling av sakens premisser fremgår av **Vedlegg 1: Kronologisk oversikt over hendelsene i saken [tatt ut av denne versjonen av uttalelsen, sekr.merk.]**.

Registreringene av epitafier til den planlagte epitafiekatalogen ble utført av flere vitenskapelige assistenter som arbeidet suksessivt med katalogen siden 2010.⁴ B ble tilsatt som vitenskapelig assistent i april 2015 for å kvalitetssikre og ferdigstille katalogen. B var den første vitenskapelige assistenten på prosjektet med kunsthistorisk fagbakgrunn. Hun oppfattet katalogen som svært mangelfull, og fant at det ville kreve et betydelig arbeid å lage en faglig god katalog. A var enig i at det ikke var tilstrekkelig med en kvalitetssikring av det eksisterende materialet, men lot B forstå at det var begrensede økonomiske midler igjen i forskningsprosjektet. B la ned et betydelig arbeid med katalogen i samforståelse mellom partene om at Bs innsats både var i prosjektets og Bs interesse. Selv om katalogarbeid ikke gir vitenskapelig uttelling gjennom for eksempel den nasjonale publiseringsindikatoren, har B forklart at det innenfor fagfeltet kunsthistorie er faglig meritterende å ha stått for en katalog. A har på sin side forklart at det ikke var planlagt å føre opp forfattere av katalogen, men at det var meningen å synliggjøre Bs innsats tydeligere enn det som er vanlig å gjøre med vitenskapelige assistenters innsats.

Under arbeidet med katalogen ble B i august 2016 tilsatt som stipendiat ved Det teologiske fakultet ved UiO, i tilknytning til forskningsprosjektet *Det protestantiske minnets tvetydighet i Norden (MEMORY)*, også dette ledet av A. *MEMORY-prosjektet* hadde en annen tematikk enn prosjektet *Døden i tidlig protestantisk tradisjon*.⁵ B fikk oppnevnt A som hovedveileder og professor C ved Menighetsfakultet som biveileder. Det inngikk ikke pliktarbeid i Bs stipendiatkontrakt. A og B ble enige om at B skulle fortsette arbeidet med epitafiekatalogen da hun ble tilsatt som stipendiat, selv om katalogen ikke var relevant for avhandlingen hennes. A forespeilet B at hennes innsats med katalogen skulle kompenseres gjennom en forlengelse av stipendiatperioden.

Senhøsten 2017 deltok B på møte med ph.d.-koordinator ved Det teologiske fakultet. I møtet ble det avklart at Bs arbeid med avhandlingen ikke hadde tilstrekkelig progresjon og at arbeidet med katalogen av kontraktsrettslige årsaker ikke kunne kompenseres med forlengelse av stipendiatperioden.⁶ I samme tidsrom oppsto det konflikt mellom A og C om veiledningen av B som gjaldt innretning på avhandlingen og på veiledningen.

I desember 2017 oppdaget B at det var gjort endringer i innledningen til katalogen og at hennes arbeid med katalogen ikke var tilstrekkelig kreditert. Hun tok dette opp med A i e-post datert 14. desember, og med fakultetet ved dekan Aud Tønnessen samme dato. Deretter og frem til slutten av

⁴ I henhold til opplysninger fra A pågår arbeidet fortsatt.

⁵ <https://www.tf.uio.no/forskning/prosjekter/memory/index.html>

⁶ B fikk etter det opplyste en forlengelse av stipendiatkontrakten på tre måneder. Forlengelsen ble tatt inn i Bs kontrakt rundt årsskiftet 2017-2018.

januar 2018 foretok A ulike sonderinger angående forfatterskap til katalogen pr e-post og i enkeltsamtaler med andre seniorer i prosjektgruppen.

I midten av januar 2018 var boken som skulle ha katalogen som et vedlegg, så å si klar for publisering. Utgivelsesdato var planlagt, utkastene hadde vært til korrektur og skulle sendes forlaget for trykking. Spørsmålene om forfatterskap til katalogen var derimot ikke avklart. 29. januar 2018 ga A B beskjed om at Vancouver-anbefalingene for forfatterskap⁷ ville bli fulgt, og at han i samråd med sin kollega Knut Ruyter, som har ekspertise på forskningsetikk, ville sette opp en liste over forfattere til katalogen. B fryktet at hun kunne bli avskåret fra forfatterrettigheter ved å utelates fra sluttgodkjenningen av katalogen, som er ett av kriteriene for forfatterskap. A og C diskuterte ulike forslag til forfatterkreditering 29. og 30. januar 2018 uten at spørsmålet ble løst, og uten at B var direkte involvert i diskusjonene. På dette tidspunktet så B for seg at hun ikke ville få noen uttelling for arbeidet hun hadde lagt ned i katalogen. Hun hadde i mellomtiden diskutert konflikten med fakultetets ph.d.-koordinator, som hadde forklart henne at manglende kreditering kunne anses som «tyveri av immateriell eiendom».

I løpet av januar hadde dekanen foreslått flere ulike strategier for å håndtere konflikten.

31. januar 2018 foreslo hun for B å behandle saken som en varslingssak etter reglene i arbeidsmiljøloven. Dagen etter kontaktet B sentraladministrasjonen ved UiO for å få råd om hva hun kunne gjøre, og om hvilket regelverk som burde anvendes. Hun ble da bedt om å sende e-post med en redegjørelse for saken. B forklarte i e-posten at A «forsøker ... å utgi mitt arbeid under sitt navn», og avsluttet med et utsagn om at dette «er tyveri av immateriell eiendom». Sentraladministrasjonen mottok henvendelsen 2. februar 2018, og ga B beskjed om at henvendelsen ville bli oversendt til Det teologiske fakultet for utredning av en forskningsetisk konflikt. Sentraladministrasjonen oversendte saken til fakultetet, og viste til at dekanen måtte behandle saken i tråd med UiOs *Regler for behandling av enkeltsaker om vitenskapelig uredelighet*. Samme dag ble A og B informert av dekanen om at det var kommet en klage om mulig vitenskapelig uredelighet. Partene fikk likelydende informasjon om videre saksgang, og det ble avholdt separate møter mellom dekanen og partene hhv. 9. og 13. februar 2018. Utgivelsen av boken som skulle inneholde katalogen ble stilt i bero i påvente av UiOs behandling.

Under behandlingen ved fakultetet etterspurte A flere ganger grunnlaget for at saken ble behandlet som en sak om vitenskapelig uredelighet og hvilken form for uredelighet han var anklaget for. A fikk ikke noe tilfredsstillende svar på dette fra UiO, og oppfattet det slik at dekanen ga ham forbud mot å ta kontakt med B angående saken fordi saken nå ble behandlet som en uredelighetssak ved Det teologiske fakultet. Dekanen har avvist at det ble nedlagt noe slikt kontaktforbud og Granskingsutvalget finner det heller ikke bevist at A fikk et slikt forbud.

Rundt midten av februar 2018 forsøkte dekanen å få til et møte mellom partene. Dekanen har forklart at hensikten med møtet var å mekle for å finne en løsning på forfatterskapsspørsmålet. B avsto å delta på møtet fordi det ikke forelå en agenda, i tillegg hadde A på dette tidspunktet fått fullt innsyn i Bs saksfremstilling uten at B hadde fått tilsvarende innsyn i hans. A avsto også å delta på møtet. Han kritiserte UiO for å behandle saken som en sak om mulig vitenskapelig uredelighet. UiOs

⁷ International Committee of Medical Journal Editors, “Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly work in Medical Journals”, desember 2017.
http://www.icmje.org/recommendations/archives/2017_dec_urm.pdf

prosedyre for behandling av saker om mulig vitenskapelig uredelighet ble da gjenopptatt, og dekanen oppnevnte to eksterne sakkyndige. De sakkyndige avga uttalelse 6. juni 2018, der de konkluderte med følgende:

Ad spørsmål 1: Ut fra tilsendt materiale er vår vurdering at siden hverken den kunsthistoriske katalogen eller boken som den skal inngå i er utgitt, er det ikke tale om tyveri. Vi kan derfor ikke slutte oss til Bs påstand om at A har begått «tyveri av immateriell eiendom».

I Bs klage framgår det at hun krever å stå som forfatter av katalogen noe A ifølge B ikke kan akseptere. I det tilsendte materiale framkommer ulike løsningsforslag fremmet av A for kreditering av arbeidet med katalogen, men ingen av disse er akseptable for B. Hennes løsningsforslag er at hun står som forfatter av katalogen sammen med C (jf. Bs motsvar datert 24/4 2018).

Ad 2: Ut fra vår erfaring med publisering av kataloger oppfatter vi følgende som det normale: Katalogtekster regnes vanligvis ikke som tellende vitenskapelige publikasjoner ved bedømmelse til stillinger eller vitenskapelig merittering. Slike tekster danner normalt en del av grunnlaget for det videre vitenskapelige arbeidet i form av bøker eller artikler. Det er vanlig at kataloger trykkes som appendiks bak i publikasjonen, eventuelt at den publiseres digitalt. Det er alminnelig å kreditere den som har gjort katalogiseringsarbeidet for denne innsatsen. Dersom én person alene har gjennomført katalogiseringen og stått for katalogteksten, føres denne opp som forfatter/ansvarlig for dette arbeidet. Dette gjelder selv om andre personer tidligere har katalogisert samme materiale. Normal vitenskapelig redelighet tilsier at en slik historikk vedrørende andres innsatser i arbeidet, redegjøres for i katalogteksten.

På dette grunnlaget vil vår anbefaling være at katalogen trykkes som appendiks i antologien med B som forfatter. Anbefalingen forutsetter at B har gjennomført katalogiseringen slik hun skriver.

Dekan Tønnessen ga sin vurdering av saken i en uttalelse datert 11. juni 2018. Uttalelsen fulgte konklusjonen og anbefalingene fra de sakkyndige. UiO har opplyst at forskningsetisk utvalg ved UiO tok dekanens behandling og konklusjonen til etterretning. Til tross for at UiO behandlet saken som en sak om mulig vitenskapelig uredelighet, ble ikke behandlingen av saken rapportert til Granskingsutvalget.

Boken med tittelen «Å minnes de døde» ble publisert med A som redaktør, men uten epitafiekatalogen, på forlaget Cappelen Damm i august 2019.⁸ A har informert Granskingsutvalget om at katalogen ikke vil bli utgitt i trykt format på norsk, men at den er planlagt utgitt digitalt i samarbeid med Universitetsbiblioteket ved UiO. Den digitale katalogen skal ha et annet format på oppføringene enn tidligere utkast. Ifølge A er det også et ønske om å benytte deler av katalogmaterialet i en engelskspråklig utgivelse som er under planlegging i samarbeid med et tysk forlag.

⁸ <https://www.cappelendamm.no/a-minnes-de-dode-9788202515492> Siden lastet ned 3. oktober 2019

4. Det lovmessige og forskningsetiske grunnlaget for Granskingsutvalgets behandling

4.1 Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven)

Saken reiser primært spørsmål om A har handlet i strid med aktsomhetsplikten i forskningsetikkloven § 4 og om det foreligger vitenskapelig uredelighet, jf. § 8. Som ledd i vurderingen må Granskingsutvalget ta stilling til om det foreligger systemfeil ved UiO. Vurderingen av om det foreligger systemfeil reiser spørsmål om kravene til forskningsinstitusjoners behandling av mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer i § 6 er oppfylt. Nedenfor gjennomgås i korte trekk de bestemmelsene i forskningsetikkloven som er av betydning for behandlingen av saken. Granskingsutvalget kompetanse til å behandle saken fremgår av forskningsetikkloven § 7 andre ledd. Behandlingen skal følge reglene i kapitlene IV og V i forvaltningsloven.

I henhold til § 4 i forskningsetikkloven skal forskere «opptre med aktsomhet for å sikre at all forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Dette gjelder også under forberedelser til forskning, rapportering av forskning og andre forskningsrelaterte aktiviteter.»

Forskningsetikkloven § 6 omhandler forskningsinstitusjonenes ansvar for å behandle saker som gjelder mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Ansvarer gjelder i dag *alle* former for brudd på anerkjente forskningsetiske normer, og behandlingen skal følge bestemmelsene i forvaltningsloven kap. IV og V. Alle brudd på anerkjente forskningsetiske normer er kritikkverdige, men karakteristikken «vitenskapelig uredelighet» er forbeholdt normbrudd som forskerfellesskapet anser som alvorlige. Videre skal forskningsinstitusjonene fastsette retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd på forskningsetiske normer, og det skal fremgå av retningslinjene når det skal innhentes uttalelser fra institusjonens redelighetsutvalg, jf. § 6 tredje ledd. Loven pålegger institusjonene å rapportere til Granskingsutvalget om behandlingen av saker som gjelder mulige *alvorlige* brudd på anerkjente forskningsetiske normer, jf. § 6 fjerde ledd.

Forskningsetikkloven § 8 første ledd gjelder for forskningsinstitusjonene, deres redelighetsutvalg og Granskingsutvalget. Bestemmelsen fastsetter at uttalelser i saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer må inneholde følgende tre elementer: bokstav a) vurdering av om det foreligger «vitenskapelig uredelighet» eller ikke, bokstav b) om det foreligger systemfeil og bokstav c) om det er grunnlag for å trekke tilbake eller korrigere et vitenskapelig arbeid.

Vitenskapelig uredelighet er definert i forskningsetikkloven § 8 andre ledd:

«Med vitenskapelig uredelighet menes forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning.»

Definisjonen inneholder tre vilkår, som alle må være oppfylt: Det må objektivt sett foreligge et alvorlig brudd på én eller flere forskningsetiske normer («objektivt vilkår»), handlingen som utgjør bruddet/-ene må være utført i forbindelse med forskning, og handlingen må være utført forsettlig eller grovt uaktsomt («subjektivt vilkår»). Granskingsutvalget legger til grunn samme forståelse av begrepene *forsett* og *grovt uaktsomhet* som i straffeloven, hhv. straffeloven § 22 første ledd for

forsett og § 23 andre ledd for grov uaktsomhet. Kravet til bevis for de faktiske forholdene som legges til grunn i vurderingen av om det foreligger alvorlige brudd er *klar sannsynlighetsovervekt*, jf. forskningsetikkforskriften § 7 tredje ledd.

4.2 Juridiske avgrensninger

Granskingsutvalgets behandling er begrenset til å vurdere mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Granskingsutvalget avgir en uttalelse, men fatter ikke enkeltvedtak etter definisjonen i forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav e. Granskingsutvalget har ikke myndighet til å iverksette sanksjoner ved ev. brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Utvalget har heller ikke myndighet til å behandle opphavsrettslige, arbeidsrettslige eller erstatningsrettslige spørsmål, og avgrenser derfor behandlingen mot slike rettsspørsmål. Grensen mellom forskningsetikk og opphavsrett har vært et tema under sakens behandling. Granskingsutvalget kommenterer kort om forholdet mellom disse reguleringsformene i punkt 5.2.3.

4.3 Forskningsetiske retningslinjer

4.3.1 Nasjonale forskningsetiske retningslinjer

Saken gjelder en vitenskapelig katalog som er utarbeidet gjennom et tverrfaglig prosjekt. Fagområdene i prosjektet tilhører humaniora og teologi. Disse fagområdene hører under saksområdet for de nasjonale forskningsetiske retningslinjene utgitt av NESH.⁹ Retningslinjene ble først utgitt i 1993, og har siden blitt revidert en rekke ganger, sist i 2016. 2016-versjonen av retningslinjene (heretter kalt NESH 2016) er lagt til grunn for Granskingsutvalgets behandling i denne saken. Granskingsutvalget bemerker at det ikke er vesentlige forskjeller mellom NESH 2006 og 2016 for de forskningsetiske normene som er aktuelle i denne saken, jf. nedenfor. Det vil si at NESH 2016 ikke er uttrykk for *nye* krav til god forskning.

I innledningen til retningslinjene uttaler NESH at «[d]e forskningsetiske retningslinjene har ikke samme rolle eller funksjon som juridiske lover og forskrifter. Retningslinjene er først og fremst et hjelpemiddel for forskeren og forskersamfunnet. De peker på relevante faktorer forskere bør ta hensyn til, men som de ofte må veie mot hverandre og mot andre krav og forpliktelser.»

Granskingsutvalget har i sin behandling av saken tatt hensyn til at retningslinjene først og fremst angir et utgangspunkt for hva som kan anses som god og ansvarlig forskning. Blant NESHs retningslinjer anses ikke bare retningslinjene om medforfatterskap (nr. 25), men også retningslinjene om forpliktelser i kollegiale forhold (nr. 31), forholdet mellom student og veileder (nr. 32) og veileders og prosjektleders ansvar (nr. 33), som relevante:

Retningslinje nr. 25. Medforfatterskap

«Forskeren skal følge god publiseringspraksis, respektere andres bidrag og følge anerkjente standarder for medforfatterskap og samarbeid.

[...] Forskersamfunnet er preget av sterk konkurranse og stort publiseringspress, som ofte setter forskningsetiske normer under press. Normen om originalitet kan for eksempel lett komme i konflikt med normen om ydmykhet, og ulikhet i autoritet og maktforhold kan komme i konflikt med forskerens integritet og uavhengighet. [...] I utgangspunktet kan fire

⁹ <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

kriterier definere rettmessig forfatterskap. Alle må være innfridd, slik det framgår av anbefalingene fra International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE):

1. Forskeren skal ha bidratt vesentlig til idé og utforming eller datainnsamling eller analyse og fortolkning av data; og
2. forskeren skal ha bidratt til utarbeiding av manuskript eller kritisk revisjon av publikasjonens intellektuelle innhold; og
3. forskeren skal ha godkjent den endelige versjonen før publisering; og
4. forskeren skal kunne stå inne for og holdes ansvarlig for arbeidet i sin helhet (om enn ikke nødvendigvis alle tekniske detaljer) med mindre annet er spesifisert.

I humaniora og samfunnsvitenskap er det imidlertid vanlig å stille krav om at medforfattere faktisk har bidratt til å utarbeide og ferdigstille manuskriptet. Bare de som faktisk har bidratt til analysen og arbeidet med selve teksten til en vitenskapelig publikasjon, skal være oppført som medforfattere. [...] Forfatterskap skal begrenses til dem som har gitt et vesentlig intellektuelt bidrag til forskningen. Generell veiledning, fremskaffing av finansiering eller innhenting av data kvalifiserer ikke i seg selv til medforfatterskap.

Det bør avtales så tidlig som mulig i forskningsprosessen, ikke minst i større og tverrfaglige forskningsprosjekter, hvem som skal være med som medforfatter av en publikasjon, og hvordan ansvar og arbeidsoppgaver skal fordeles mellom forfatterne.»

Retningslinje nr. 31 Forpliktelse i kollegiale forhold

«Forskeren skal arbeide i samsvar med forskningsetiske normer, for eksempel om åpenhet, saklighet og vilje til (selv)kritikk, og derved bidra til miljøer som fremmer god forskning. [...]»

Retningslinje nr. 32. Forholdet mellom student og veileder

«Veilederen plikter å ha studentenes beste for øye og ikke utnytte deres avhengighet til egen fordel. Det gjelder både faglige resultater og personlige forhold.

Veilederen må være bevisst den asymmetrien som eksisterer i veiledningssituasjonen, og ikke utnytte faglig autoritet til egen fordel eller bruke autoriteten krenkende overfor studenten. Veilederen må ikke utnytte studentens avhengighetsforhold. [...]»

Retningslinje nr. 33. Veileder og prosjektleders ansvar

«Veilederen og prosjektlederen må ta ansvar for de forskningsetiske problemene som studentene eller prosjektmedarbeiderne stilles overfor.

[...] Ansvarer omfatter også å avklare forskningsetiske utfordringer.»

4.3.2 Internasjonale retningslinjer

NESHs retningslinje nr. 25 om medforfatterskap bygger på anbefalingene («recommendations») fra International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE). Frem til 2013 ble anbefalingene kalt

«requirements», og i Skandinavia omtales de ofte som «Vancouverreglene», «Vancouverkonvensjonen» e.l.¹⁰

Den nyeste versjonen av anbefalingene er fra desember 2018, der punkt 2 gjelder medforfatterskap. Kriteriene i den nyeste versjonen viderefører i all hovedsak tidligere versjoner:¹¹

«2. Who Is an Author?

The ICMJE recommends that authorship should be based on the following 4 criteria:

1. Substantial contributions to the conception or design of the work; or the acquisition, analysis, or interpretation of data for the work; AND
2. Drafting the work or revising it critically for important intellectual content; AND
3. Final approval of the version to be published; AND
4. Agreement to be accountable for all aspects of the work in ensuring that questions related to the accuracy or integrity of any part of the work are appropriately investigated and resolved.

In addition to being accountable for the parts of the work he or she has done, an author should be able to identify which co-authors are responsible for specific other parts of the work. In addition, authors should have confidence in the integrity of the contributions of their co-authors. All those designated as authors should meet all four criteria for authorship, and all who meet the four criteria should be identified as authors. [...] These authorship criteria are intended to reserve the status of authorship for those who deserve credit and can take responsibility for the work. The criteria are not intended for use as a means to disqualify colleagues from authorship who otherwise meet authorship criteria by denying them the opportunity to meet criterion #s 2 or 3. Therefore, all individuals who meet the first criterion should have the opportunity to participate in the review, drafting, and final approval of the manuscript. [...] If agreement cannot be reached about who qualifies for authorship, the institution(s) where the work was performed, not the journal editor, should be asked to investigate».

¹⁰ Et eksempel er retningslinjene for den norske publiseringsindikatoren (NPI), der det fremgår at medforfatterskap skal oppfylle «Vancouver-reglene», jf. Veiledende retningslinjer for kreditering av vitenskapelige publikasjoner til institusjoner, anbefalt av Universitets- og høyskolerådet (UHR) 29. april 2011, Forskningsinstituttene fellesarena (FFA) 9. juni 2011 og Nasjonal samarbeidsgruppe for medisinsk og helsefaglig forskning (NSG) 4. mai 2011. Se også Granskingsutvalgets uttalelse i sak 2016/40, tilgjengelig her: https://www.etikkom.no/globalassets/documents/granskingsrapporter/uttalelse-i-sak-om-publiseringspraksis_anonymisert.pdf Siden lastet ned 28. mai 2019.

¹¹ <http://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/defining-the-role-of-authors-and-contributors.html> Siden lastet ned 28. mai 2019.

4.3.3 UiOs retningslinjer

UiO har utarbeidet Etiske retningslinjer for veiledere ved UiO, som består av retningslinjer med utdypende kommentarer.¹² Granskingsutvalget trekker frem følgende punkter i retningslinjene:

- II.D Veilederen må være åpen for reaksjoner fra kandidater som påpeker usakligheter, uheldig språkbruk eller utilbørlig adferd, og legge vekt på å rette opp det som måtte være uheldig.
- III.A Veilederen må være bevisst den asymmetri som eksisterer i veiledningsrelasjonen. Faglig kunnskap og autoritet skal ikke utnyttes til å vinne faglige/personlige fordeler på bekostning av andre eller utnyttes til å krenke eller undertrykke andre.

5. Granskingsutvalgets behandling

5.1 Hovedtrekkene i Granskingsutvalgets behandling

Granskingsutvalget anser hhv. A og B som sakens parter, jf. definisjonen i forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav e. Under utvalgets behandling har A vært representert av advokat Erlend Haaskjold og B av advokat Vidar Strømme. Det har ikke vært konstatert forhold som har gjort Granskingsutvalgets medlemmer inhabile til å behandle saken. Partene har heller ikke fremlagt innsigelser til utvalgets habilitet.

Av forskningsetikkloven fremgår det at uttalelser i uredelighetssaker skal ta stilling til om det foreligger systemfeil ved institusjonen, jf. § 8 første ledd bokstav b, jf. ovenfor i punkt 4.1. I denne saken har ikke institusjonen konkludert med at forskeren har opptrådt uredelig, men forhold ved institusjonens saksbehandling er hovedbegrunnelsen for As henvendelse til Granskingsutvalget. Utvalget har vurdert om dette medfører at forskningsinstitusjoner kan anses som part i saken etter forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav e. Utgangspunktet etter forvaltningsloven er at underinstansen ikke har partsrettigheter, selv i saker der klagegrunnlaget er underinstansens saksbehandling. Granskingsutvalgets uttalelser gir i alle tilfeller ingen rettsvirkninger for forskningsinstitusjonene. På dette grunnlaget har Granskingsutvalget kommet til at forskningsinstitusjonene ikke har partsrettigheter i uredelighetssaker etter forskningsetikkloven. I tråd med utvalgets etablerte praksis, har UiO, i likhet med sakens parter, fått anledning til å kommentere et utkast av uttalelsen for å oppklare ev. feil eller misforståelser før ferdigstillelse.

Granskingsutvalget har mottatt en rekke saksdokumenter fra partene og fra UiO. Som del av utredningen av sakens faktiske forhold har utvalget avholdt møte med hver av partene og med UiO. I tillegg har utvalget avholdt møte med professor C, som er biveileder for B og var deltaker i prosjektgruppen sammen med A.

¹² Retningslinjene ble vedtatt av Det akademiske kollegium 10. juni 1997, og språklig oppdatert 22. mars 2011. <https://www.uio.no/om/regelverk/etiske-retningslinjer/etiske-retningslinjer-veiledere.html#toc1> Siden lastet ned 10. september 2019.

5.2 Sakkyndige

5.2.1 Oppdrag og uttalelse

Granskingsutvalget har hatt behov for faglig bistand for avklaring av spørsmål om god forskningspraksis for vitenskapelige kataloger. Birgitte Bøggild Johannsen, redaktør ved Nationalmuseet, Danmark, og Carsten Bach-Nielsen, lektor ved Aarhus Universitet, Danmark, har vært oppnevnt som sakkyndige. Partene fikk uttale seg om forslagene til sakkyndige før oppnevningen. Granskingsutvalget oversendte oppdragsbrev, inkludert mandat for oppdraget, til de sakkyndige 9. april 2019. Oppdraget gikk ut på å vurdere to versjoner av katalogen; den ene fra januar/februar 2018 og den andre en oppdatert versjon pr. oppdragstidspunktet (april 2019). I mai 2019 ble det avklart at det ikke forelå en oppdatert versjon av katalogen. A opplyste at katalogen i stedet ble planlagt for digital utgivelse, og at oppføringene i katalogen ville få et annet innhold og oppbygning enn det som var gjort i tidligere versjoner av katalogen. Granskingsutvalget valgte på dette grunnlaget å revidere mandatet for det sakkyndige oppdraget i oppdragsbrev av 20. mai 2019. Det reviderte mandatet for det sakkyndige oppdraget lød:

1. «Gi en generell beskrivelse av en «katalog» som er utviklet som ledd i vitenskapelig virksomhet (typiske kjennetegn osv.). Er det typiske eller atypiske trekk ved den fremlagte versjonen av epitafilekatalogen?
2. Kan det legges til grunn en «god forskningsskikk» for kreditering av arbeid med kataloger? Med «kreditering» menes for eksempel ulike former for forfatterskap, herunder publisering uten forfattere, angivelse av de ulike bidragsytternes innsats i fotnoter, i en innledning eller i acknowledgements osv.
3. Har en katalogs format betydning for hva som anses for god skikk for kreditering, for eksempel en trykket katalog versus en digital katalog med mulighet for kontinuerlig oppdatering/ending?
4. Hvem treffer normalt avgjørelser om kreditering av kataloger når flere har bidratt med arbeidet?

Andre spørsmål som oppstår underveis i det sakkyndige arbeidet og som kan være relevante for granskingen, kan inngå i oppdraget etter avklaring med sekretariatet.»

De sakkyndige oversendte sin uttalelse til Granskingsutvalget 12. august 2019. De har gitt en oversikt over det de anser som typiske trekk for vitenskapelige kataloger, og har deretter gitt eksempler på atypiske trekk ved katalogutkastet. Etter deres oppfatning fremstår utkastet som en vitenskapelig katalog i form av en *bestandskatalog*. De sakkyndige kommenterer at «de enkelte katalogbeskrivelser [forekommer] summariske og ofte mangelfulde», og konkretiserer standpunktet med utdypninger og eksempler.

Til spørsmålet om forfatterskap, spørsmål 2 i Granskingsutvalgets mandat, uttaler de sakkyndige at «det er uttrykk for en god forskningsskikk eller etik at kreditere enkeltpersoner for arbeide med kataloger.» De sakkyndige viser til *katalogregelen* i § 71, stk. 1 i den danske Ophavsretslov som et utgangspunkt for den etiske vurderingen. Det fremgår av de sakkyndiges presisering til Granskingsutvalget datert 4. oktober 2019 at «[d]et bør i kataloget klart være angivet, hvem der har været ansvarlig for hvilke bidrag, med andre ord alle involverede forfattere. Dette forhold bør angives både i indledningen, i fodnoter, i acknowledgements samt præciseres ved de enkelte tekster v.h.a. signatur.»

Til spørsmål 3 uttaler de sakkyndige at katalogens format, dvs. trykt eller digitalt, ikke har betydning for hva som kan anses som god skikk for kreditering. Som begrunnelse oppgis at Ophavsretsloven sidestiller trykte og digitale verker. De sakkyndige presiserer «at ved kontinuerlig oppdatering/ændring bør navnet på ophavspersonen tilsvarende opplyses».

Til det avsluttende spørsmålet, spørsmål 4, uttaler de sakkyndige at i arbeidet med flere bidragsytere, bør prosjektleder fastlegge retningslinjer for kreditering allerede ved oppstart av arbeidet.

5.2.2 Kommentarer fra partene

B og C avga 20. august 2019 felles kommentar til den sakkyndige uttalelsen. De viser blant annet til at mange av punktene de sakkyndige trekker frem som atypiske, var punkter som skulle kommenteres i innledningen til katalogen. Kapitlet skulle utarbeides av B og inngå som kapittel 12 i boken, dvs. før katalogen som skulle inngå som et vedlegg til boken. Dette kapitlet ble tatt ut av boken samtidig med katalogen. B og C påpeker i kommentaren sin at det var et bevisst valg å bruke en «enhetlig og knapp fremstilling» fordi detaljerte beskrivelser og kontekstualiseringer av flere av epitafiene fremgikk av boken som katalogen var tenkt å være et vedlegg til. De viser også til at det ikke var satt av midler i forskningsprosjektet, verken menneskelige eller økonomiske, til en antikvarisk undersøkelse av epitafiene, og kommenterer at «[n]år de sakkyndige etterlyser angivelse av mål, materiale, teknikk og tilstandsvurdering, vurderer de den foreliggende katalogen etter en standard det dessverre var umulig å legge seg på, gitt prosjektets og senere Bs rammer.» B og C registrerer at de sakkyndige er enige i at katalogen skal krediteres med forfattere, og at de har oppgitt det i entallsform («forfatter»).

A oversendte sine kommentarer til de sakkyndiges uttalelse 3. september 2019. Han viser der blant annet til at mangler ved katalogen var et viktig hensyn bak beslutningen om å ta katalogen ut av boken sommeren 2018, og han tolker de sakkyndiges uttalelse som støtte for beslutningen. Til de sakkyndiges kommentar om at kreditering av katalogarbeid bør fastsettes allerede ved begynnelsen av prosjektet og i samarbeid med de involverte, erkjenner han at det er et viktig punkt å ta lærdom av. A understreker imidlertid at katalogen har endret seg mye underveis, og at krediteringsreglene har en fleksibilitet som går foran konkrete forhåndsavklaringer. Avslutningsvis minner han om at «ingen av de involverte hadde så høye pretensjoner for arbeidet da det begynte for sju-åtte år siden», som han oppgir som årsaken til at kreditering ikke ble nærmere utredet.

De sakkyndige ble forelagt begge kommentarene. Deres vurdering var at opplysningene fra B og C angående innledningskapitlet til katalogen var oppklarende, men de fant ikke behov for å endre på uttalelsen.

5.2.3 Granskingsutvalgets merknader til de sakkyndiges uttalelse

Granskingsutvalget observerer at de sakkyndige i sin vurdering tar utgangspunkt i opphavsrettslige regler, da særlig den såkalte «nordiske katalogregelen» som i norsk rett fremgikk av § 43 i Lov om opphavsrett til åndsverk mv. av 12. mai 1961. Både opphavsretten og forskningsetikken behandler forfatterskap, men Granskingsutvalget legger til grunn at de ivaretar ulike interesser. Det vises til notat utarbeidet av professor i rettsvitenskap Olav Torvund for Forskerforbundet, der det fremgår at «forskningsetikk og opphavsrett ivaretar ulike interesser. [...] Forskningens mål er å frembringe ny kunnskap, ikke å presentere den på en original måte. Men kunnskap er ikke opphavsrettslig vernet, og følgelig gir det å bidra til å frembringe kunnskap ikke opphavsrettslig vern. Kun utforming av

artikkelen betyr noe i den [opphavsrettslige] sammenhengen.»¹³ Granskingsutvalget presiserer at det bare er forskningsetikken som er aktuell for utvalgets behandling av saken og at den opphavsrettslige katalogregelen heller ikke er mer enn et utgangspunkt for de sakkyndige.

Når de sakkyndige anser det som god skikk å kreditere enkeltpersoner for arbeid med vitenskapelige kataloger, er dette en forskningsetisk vurdering. Granskingsutvalget legger med dette til grunn at det foreligger en etablert praksis for forfatterkreditering av katalogarbeid som må anses som en anerkjent forskningsetisk norm på fagfeltet. Kreditering i en fotnote alene er ikke i samsvar med denne praksisen. Utvalget forstår også praksis slik at *alle* som har bidratt substansielt til katalogarbeidet skal få dette synliggjort på en måte som får frem hvilket bidrag den enkelte har gitt. Granskingsutvalget legger videre til grunn at praksisen er forenlig med, og må utfylles av, nedskrevne forskningsetiske normer som NESH 2016 og ICMJEs anbefalinger.

5.3 Granskingsutvalgets uttalelse

17. oktober 2019 fikk partene og UiO tilgang til et utkast av Granskingsutvalgets uttalelse for retting av ev. feil i de faktiske premissene utvalget hadde lagt til grunn. B og A leverte sine kommentarer innenfor fristen 28. oktober 2019, mens UiO etter anmodning fikk utsatt frist til 1. november. UiO kommenterte de faktiske forholdene, og oversendte i tillegg et notat utarbeidet av advokatfirmaet Kluge om Granskingsutvalgets juridiske vurderinger. Granskingsutvalget vurderte alle de innkomne kommentarene på utvalgets møte 6. november 2019, og omarbeidet uttalelsen der det var nødvendig eller hensiktsmessig. Utvalgets konklusjoner ble fastsatt på møtet, og uttalelsen ble deretter ferdigstilt elektronisk.

6. Granskingsutvalgets vurdering

6.1 Innledning

Granskingsutvalget skal avgi en uttalelse, jf. forskningsetikkloven § 8 første ledd. Uttalelsen må være begrunnet, jf. forvaltningsloven § 25, jf. forskningsetikkloven § 6 første ledd. Nedenfor følger Granskingsutvalgets vurdering av om forskningsetikkloven kommer til anvendelse og om lovens bestemmelser er oppfylt, herunder om det foreligger vitenskapelig uredelighet.

6.2 Forskningsetikklovens virkeområde

Forskningsetikkloven gjelder for forskere og forskning i Norge, jf. forskningsetikkloven § 2 første ledd, og definisjonen av vitenskapelig uredelighet i lovens § 8 andre ledd inneholder vilkår om at ev. brudd må ha skjedd under planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning. Begrepet *forskning* er ikke definert i forskningsetikkloven. Granskingsutvalget legger til grunn at det i hvert tilfelle må foretas en konkret vurdering av om forskningsetikkloven kommer til anvendelse. Utvalget registrerer at kataloger ikke nødvendigvis gir vitenskapelig merittering, og det er ingen helt entydig praksis på å føre opp forfattere av kataloger. Epitafiekatalogen som er gjenstand for forfatterskapskonflikten i denne saken, er kategorisert som en vitenskapelig katalog av de sakkyndige. Dette er etter Granskingsutvalgets vurdering et tungtveiende argument for at arbeidet med epitafiekatalogen må

¹³ Forskerforbundet, «Forskerforbundet: Opphavsrett Notat utarbeidet av Olav Torvund», Skriftserien nr. 4/2019. https://www.forskerforbundet.no/Documents/skriftserien/2019-4_Opphavsrett.pdf?epslanguage=no
Siden lastet ned 3. oktober 2019

anses som forskning. Videre vektlegger Granskingsutvalget at det er gjort et betydelig undersøkende arbeid i å finne epitafier som ikke tidligere er registrert, og det tillegges betydning at katalogen er utarbeidet som del av et forskningsprosjekt. Samlet sett mener Granskingsutvalget at arbeidet med epitafiekatalogen må anses som forskning, og skal dermed følge anerkjente forskningsetiske normer og bestemmelsene i forskningsetikkloven, hhv. *Lov om organisering av forskningsetisk arbeid fra og med 1. mai 2017*, og *Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning før dette*.

6.3 Mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer

6.3.1 Forfatterskap/medforfatterskap

Saken springer ut av en konflikt om hvordan Bs arbeid med epitafiekatalogen skal krediteres. For Granskingsutvalget er det naturlig å starte med å vurdere om forfatterskapsnormer kan være brutt. Generelt sett kan brudd på forfatterskapsnormer utgjøre et alvorlig brudd som kan lede til konstatering av vitenskapelig uredelighet.¹⁴

Utvalget vil peke på at dersom et vitenskapelig arbeid ikke er ferdigstilt eller utgitt, er det vanskelig å se at noe *alvorlig* brudd på forskningsetiske forfatterskapsnormer kan ha funnet sted. Dette skyldes at det fortsatt er rom for å gjøre endringer og dermed unngå brudd, for eksempel hvis forskerne får informasjon og veiledning. Hvis arbeidet derimot er publisert/utgitt eller kommet så langt i utgivelsesprosessen at det ikke er rom for å gjøre endringer, kan det være relevant å vurdere mulige *alvorlige* brudd på forfatterskapsnormene.

I denne saken finner Granskingsutvalget det dokumentert at katalogen i februar 2018 fortsatt var under arbeid og forfatterskaps spørsmålet uavklart. Det bemerkes at handlingsrommet for endring nærmet seg slutten fordi den planlagte oversendelsen til forlaget for trykking i utgangspunktet var nært forestående. Det var likevel klart at forfatteroppføringene fortsatt kunne endres. For Granskingsutvalget fremstår det også som klart at Bs innsats meritterte til oppføring som førsteforfatter av katalogen slik den var i februar 2018, jf. NESH 2016 retningslinje nr. 26 og ICMJEs anbefalinger. Partene har under Granskingsutvalgets behandling vært enige om dette, og det er i tråd med den sakkyndige vurderingen til Glørstad/Karseth utarbeidet under UiOs behandling av saken.

Granskingsutvalget har fått opplyst fra A at katalogen er planlagt publisert i et annet format og i en annen form enn den lå an til da konflikten om forfatterskap til katalogen oppstod. Utvalget har ikke fått innsyn i den planlagte digitale katalogen. A har opplyst at hver artikkel/oppføring i den nye versjonen av katalogen vil bli kreditert, men at det ikke er tatt sikte på å oppføre forfattere av katalogen som helhet fordi den nå vil bli lagt opp til å bli et mer dynamisk produkt med løpende oppdateringer. Granskingsutvalget antar at god skikk for kreditering av samtlige bidragsytere vil kunne tilfredsstilles på denne måten og viser til uttalelsen fra de sakkyndige Bøggild Johannsen og Bach-Nielsen om hva som er normene for kreditering av kataloger.

På grunn av endringene som vil bli gjort med katalogen, legger Granskingsutvalget til grunn at spørsmålet om forfatterskap til katalogen står i en vesentlig annen stilling enn det gjorde under UiOs behandling av saken. Siden katalogen ikke er publisert eller ferdigstilt enda, og Granskingsutvalget heller ikke har hatt innsyn i det nye formatet, har utvalget ikke grunnlag for å vurdere eller konstatere mulige brudd på forfatterskapsnormer.

¹⁴ Prop. 158 L (2015-2016) *Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven)*, punkt 5.2.2.3

Granskingsutvalget understreker at spørsmål om forfatterskap til vitenskapelige arbeider må løses med utgangspunkt i anerkjente forskningsetiske normer. I denne saken betyr dette i første omgang NESHs retningslinjer og ICMJEs anbefalinger, samt etablert praksis på feltet. Normene angir et handlingsrom, der det ligger til prosjektleder å avklare de ulike bidragsyternes krav på kreditering i tråd med god kollegial praksis. Granskingsutvalget viser til det som fremgår om prosjektleders ansvar nedenfor og særlig behovet for at prosjektleder avklarer spørsmål om forfatterskap så tidlig som mulig. Granskingsutvalget bemerker at forfatterskapsspørsmål bør løses gjennom dialog mellom alle som har bidratt, og at forfatteroppføringene må kunne begrunnes både internt og eksternt på bakgrunn av de forfatterskapsnormene som er anerkjent på fagfeltet. Granskingsutvalget legger til grunn at B, siden det er enighet om at hun hadde krav på å stå som førsteforfatter, må gis anledning til å bidra til katalogen som forfatter, jf. ICMJEs retningslinjer som også ligger til grunn for NESHs retningslinje nr. 26. Dette gjelder uavhengig av publiseringsformat, jf. de sakkyndige Bøggild Johannsen og Bach-Nielsens uttalelse.

Dersom epitafiekatalogen ikke blir publisert som del av det opprinnelige forskningsprosjektet, forutsetter Granskingsutvalget at andre forskere får tilgang til dataene som var innsamlet til katalogen pr 1. februar 2018, så langt det lar seg forene med rettslige rammer. Utvalget viser til det som fremgår av NESH 2016 retningslinje nr. 29 *Etterprøving og deling av data*. Det legges til grunn at tilgang da i første rekke må gis til B og C som sto for den primære vitenskapelige innsamlingen av dataene.

6.3.2 Andre mulige brudd på forskningsetiske normer

A var på samme tid prosjektleder og veileder for, og kollega med, B. Som nevnt i punkt 4.3.1 ovenfor, er det forskningsetiske normer for alle disse relasjonene. Når to personer inngår i samtlige tre relasjoner, får normene en viss overlappende karakter. Granskingsutvalget vil derfor i det følgende se spørsmålet om brudd på disse normene i sammenheng. Utvalget vil videre understreke at det er den *fortsatt* uløste krediteringskonflikten og den upubliserte katalogen som foranlediger en nærmere granskning av om de forskningsetiske normene som gjelder relasjonene mellom partene kan være brutt. Som prosjektleder har A et ansvar for å løse krediteringsspørsmålet knyttet til katalogen som er planlagt utgitt. Også forhold som har inntruffet *etter* at UiO avsluttet saken kan derfor være relevante for vurderingene av om det foreligger brudd på forskningsetiske normer i relasjonene mellom partene.

Det ligger åpenbart innenfor prosjektlederansvaret å sikre at forfatterskapskreditering blir avklart «så tidlig som mulig i forskningsprosessen», jfr. NESH nr. 26. De sakkyndige Bøggild Johannsen og Bach-Nielsen har påpekt det samme. Spørsmålet om når det vil være mulig å avklare forfatterskapsspørsmål vil kunne variere, særlig når det som i dette tilfellet ikke gjelder hovedteksten, men et vedlegg til publikasjonen. Granskingsutvalget mener A kunne og burde ha avklart hva som lå i løftet om *kreditering* allerede da Bs innsats endret karakter fra kvalitetssikring til vitenskapelig arbeid i august 2015.¹⁵ Granskingsutvalget vil påpeke at A er en merittert og erfaren

¹⁵ A har i sine kommentarer til Granskingsutvalget av 28. oktober 2019 vist til at arbeidet B ble ansatt for å gjøre i april 2015 var beregnet til ca. én ukes innsats, samt at kreditering var avklart i e-postkorrespondanse mellom B og ham selv i 2016. Granskingsutvalget bemerker at B har fått betalt for arbeid med katalogen for langt mer enn en uke, samt at rammene for arbeidet hennes ble endret utover høsten 2015, som beskrevet i punkt 3 ovenfor. Dette har A kjent til og hatt ansvar for. E-posten fra 2016 gjelder kreditering av bilder og bildetekster, ikke forfatterkreditering.

forsker og veileder, som må ha god kjennskap til verdien av forfatterskap i dagens forskningssystem. Hans posisjon og erfaring tilsier at det primært var hans ansvar å avklare hvordan B skulle bli kreditert for sine vitenskapelige bidrag til prosjektet. I alle tilfeller burde A ha avklart forfatterskapsspørsmålet da publiseringsdato for boken med katalogen ble fastsatt mot slutten av 2017, og utvalget finner det kritikkverdig at A ikke gjorde dette.

Etter Granskingsutvalgets syn har A også vært for lite bevisst asymmetrien som eksisterer i et veiledningsforhold, jf. NESH retningslinje nr. 33 og UiOs retningslinjer for veiledere punkt III A. Dette gjelder ikke minst i en situasjon der B hadde festet lit til signaler fra A om at hun ville kunne få tiden hun benyttet til katalogarbeidet konvertert til forlengelse i stipendiattiden, som det senere viste seg at A ikke hadde fullmakt til å gi. B fikk allikevel etter hvert tillegg i tid, men hadde da vært gjennom et par måneders unødvendig usikkerhet om arbeidssituasjonen. Videre kan det stilles spørsmål om A utviste tilbørlig respekt for den dobbeltrollen B sto i ved at hun var tilknyttet et forskningsprosjekt som hans stipendiat, samtidig som hun utførte arbeid uten direkte relevans for avhandlingen knyttet til et annet av hans forskningsprosjekter. Som hennes hovedveileder hadde A et særlig ansvar for å påse at B kunne fullføre avhandlingen til normert tid. Samlet sett fremstår det for Granskingsutvalget som at Bs interesser ikke ble tilstrekkelig ivaretatt av A.

Det følger av NESHs retningslinje nr. 33 at veileder/prosjektleder har et ansvar for «forskningsetiske problemer prosjektmedarbeidere stilles overfor». Det påhvilde altså A å ta tak i spørsmålene B reiste i desember 2017. Granskingsutvalget finner det dokumentert at A forsøkte å avklare forfatterskapsspørsmålet i januar 2018, men mener det kan rettes kritikk mot måten dette ble gjennomført på. Utvalget registrerer at A førte samtaler med ulike aktører, men uten felles dialog, selv om andre deltakere i prosjektet etterspurte slik dialog. B ble ikke involvert i diskusjonene, heller ikke pr e-post. A har vist til at det var uomtvistet at B hadde krav på å stå som førsteforfatter, men at avklaring av de andre bidragsytternes innsats var mer krevende. Granskingsutvalget finner det bevisst at A ikke hadde avklart med B at hun hadde krav på å stå som førsteforfatter før hun henvendte seg til UiO sentralt 1. februar 2018. Tre dager tidligere, 29. januar 2018, fikk B e-post fra A med informasjon om forfatterlisten A skulle sette opp i samråd med Ruyter. Det fremgikk at to navngitte bidragsytere skulle inkluderes som medforfattere, men rekkefølgen på forfatterne var ikke oppgitt, og heller ikke om det bare gjaldt de tre. E-posten fremstår som konkluderende, uten invitasjon til dialog eller avklaring av ev. spørsmål. Samme dag var det korrespondanse pr. e-post mellom A og C der andre forslag til løsninger på forfatterspørsmålet ble presentert, inkludert at kun A og C skulle føres opp som forfattere. B var ikke inkludert i korrespondansen, og fikk bare kjennskap til forslagene gjennom C. For Granskingsutvalget fremstår As håndtering av forfatterskap til katalogen, fra arbeidet med katalogen først ble igangsatt og fra B ble engasjert som vitenskapelig assistent og deretter stipendiat, og frem til B henvendte seg til UiO med spørsmålet om forfatterskap, som klare brudd på de forskningsetiske normene for åpenhet i kollegiale forhold (NESH nr. 31), veileders plikt til å «ha studentenes beste for øye» (NESH nr. 32) og veileders og prosjektleders ansvar (NESH nr. 33).

Det er også vanskelig å forene de reaksjonene A rettet direkte mot B etter at uredelighetssaken ble reist, med den «vilje til (selv)kritikk» som forventes i kollegiale forhold» (NESH nr. 31), med veilederansvaret slik det er formulert i UiOs retningslinjer for veiledere i punkt II D og med prosjektlederansvaret (NESH nr. 33) for å avklare forfatterskapsspørsmålet for en foreløpig upublisert katalog som B har båret hovedbyrden med å utarbeide. Det faktum at A siden 29. juni 2018 har hatt et varsel om erstatningssøksmål mot B begrunnet i at han har opplevd uredelighetsanklagen som

ærekrenkende, viser videre mangel på forståelse for avhengighetsforholdet unge forskere står i til veiledere og prosjektledere og for det forskningsetiske systemet. Det er få forskere i midlertidige stillinger som vil våge å varsle om mulig mangelfull ivaretagelse av deres forfatterskapsrettigheter dersom en frifinnelse for en anklage om uredelighet i seg selv skulle gi grunnlag for sivilrettslig ansvar. Granskingsutvalget påpeker igjen at det var forskningsinstitusjonen UiO som veiledet B til å benytte karakteristikken «tyveri av immateriell eiendom» og som la til rette for å behandle saken som en sak om «vitenskapelig uredelighet», det vil si et mulig alvorlig brudd på forskningsetiske normer. Som forklart i 6.3.3 og 7.2 nedenfor, finner utvalget at B handlet i god tro da hun etter veiledning fra UiO sendte eposten der hun redegjorde for sin frykt for at A forsøkte å utgi katalogen under sitt eget navn. Granskingsutvalget kan ikke se at søksmålsvarselet fra A har bidratt til åpenhet mellom partene slik As advokat grunngir slike varslers funksjon i sitt brev 28. oktober 2019 til Granskingsutvalget. Tvert imot fremstår søksmålsvarselet som et uproporsjonalt og uegnet virkemiddel til å få løst spørsmålet om kreditering av Bs innsats slik at epitafiekatalogen kan bli tilgjengeliggjort for allmennheten.

Samlet sett konstaterer Granskingsutvalget at A i den vedvarende konflikten om Bs kreditering for katalogarbeidet har brutt forskningsetiske normer gjennom sine relasjoner til B, det vil si som kollega, veileder og prosjektleder. Granskingsutvalget vurderer alvorligheten av bruddene i punkt 6.4.

6.3.3 Anklager om uredelighet

A har ved gjentatte anledninger gjennom behandlingen av saken ved UiO og i Granskingsutvalget krevd at B må beklage henvendelsen til UiO med en e-post der hun uttalte at han forsøkte å utgi hennes arbeid i sitt eget navn og karakteriserte dette som «tyveri av immateriell eiendom». Han har blant annet stilt en slik beklagelse som vilkår for å diskutere en minnelig løsning på forfatterskaps spørsmålet. I e-post av 7. juli 2019 til Granskingsutvalget, uttaler A at B ved to anledninger har fremsatt falske anklager om uredelighet mot ham. Den første gangen gjennom henvendelsene til UiO i slutten av januar 2018, og den andre gangen i hennes tilsvarende datert 15. mai 2019 til As kommentarer til referatet fra møtet mellom Granskingsutvalget og C. A siterer B og omtaler det andre tilfellet slik:

«I dette dokumentet hevder A at C fabrikkerer opplysninger om at D hadde skrevet i en epost at det ikke var første gang han hadde hørt om uredelighet fra As side. A/D avviser at en mail med slikt innhold finnes. Mailen finnes.»

Hun fortsetter med å sitere mailutveksling mellom C og D fra 15.12.2017, og bruker den til å underbygge en ny og utvidet anklage mot meg: nemlig at jeg også tidligere har drevet med uredelighet.

Dette er en meget alvorlig anklage.»

Granskingsutvalget legger til grunn at *falske* anklager om *vitenskapelig* uredelighet i noen tilfeller kan utgjøre et alvorlig brudd på anerkjente forskningsetiske normer.¹⁶ Granskingsutvalget kan ikke se at de to tilfellene A nevner kan betraktes som falske anklager om vitenskapelig uredelighet. Det første

¹⁶ ALLEA, “European Code of Conduct for Research Integrity”, punkt 3.1 *Research Misconduct and other Unacceptable Practices*, 2017 <https://www.allea.org/wp-content/uploads/2017/05/ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2017.pdf> Siden lastet ned 3. oktober 2019

tilfellet, Bs henvendelser til UiO i januar 2018, gjennomgås nærmere nedenfor i punkt 7.2, der utvalget konkluderer med at B har opptrådt i god tro og fulgt rådene forskningsinstitusjonen har gitt for ivaretagelse av sine forfatterrettigheter. I det andre tilfellet, Bs kommentarer av 15. mai 2019, har B ikke benyttet betegnelsen vitenskapelig uredelighet, kun «uredelighet». Som nevnt ovenfor, brukes betegnelsen uredelighet i forskningsetikkloven i dag om ikke-alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer, herunder også brudd på normer om prosjektlederansvar, veiledningsansvar, kollegialitet osv. I As henvendelse til Granskingsutvalget 7. juli 2019 erkjenner han at han i den aktuelle perioden «var vanskelig tilgjengelig for sine stipendiater», og viser til at det er dette forholdet Amundsen refererte til i e-posten til C. Granskingsutvalget anser på dette grunnlaget at B ikke har brutt forskningsetiske normer i omtalen av denne e-postkorrespondansen.

Samlet sett finner Granskingsutvalget at B i slutten av januar 2018 var berettiget til å henvende seg til UiO for å be om veiledning angående forfatterskap til epitafiekatalogen, og at hun på dette tidspunktet også ville vært berettiget til å henvende seg til UiO med anførsler om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer for forfatterskap. Granskingsutvalget viser her blant annet til retningslinje nr. 28 i NESH 2016. Utvalget konstaterer videre at B ikke brøt anerkjente forskningsetiske normer ved å henvende seg til A og UiO fra og med desember 2017 angående forfatterskap til katalogen, og at hun heller ikke har fremsatt falske anklager mot A om vitenskapelig uredelighet.

6.4 Alvorlighetsvurdering

Granskingsutvalget har konstatert at det ikke foreligger brudd på forskningsetiske forfatterskapsnormer fordi det omtvistede arbeidet ikke er publisert. Utvalget har imidlertid konstatert at A har brutt anerkjente forskningsetiske normer i rollene som prosjektleder, veileder og kollega. Granskingsutvalget vurderer bruddene som kritikkverdige, men ikke alvorlige, samlet forskningsetikkloven § 8 andre ledd. Utvalget viser til at de relevante retningslinjene inneholder stort rom for skjønn, som innebærer at avvikene må være substansielle i innhold og omfang for å kunne betegnes som *alvorlige*. Det er ikke tilfellet i denne saken. Videre legger Granskingsutvalget vekt på at systemiske forhold ved UiO ser ut til å ha bidratt til konflikten og bruddene, jf. punkt 7.2 nedenfor, og at noen av bruddene er gjort etter at konflikten mellom partene oppsto.

Forskningsetikkloven § 4 lovfester et alminnelig aktsomhetskrav for forskere, og loven etablerer ikke noe forhøyet skyldkrav for konstatering av ikke-alvorlige brudd på forskningsetiske normer slik den gjør for de alvorlige bruddene i forskningsetikkloven § 8. Granskingsutvalget legger derfor til grunn at skyldkravet for ikke-alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer er alminnelig uaktsomhet. A er en erfaren forsker som har ledet flere forskningsprosjekter og veiledet stipendiater gjennom mange år. Det er få forskere i dag som ikke har noen kjennskap til forskningsetiske retningslinjer for eget fagfelt eller prinsipper for rettmessig forfatterskap til vitenskapelige publikasjoner.¹⁷ Selv om normer for prosjektledelse, veilederrollen og kollegialitet kanskje ikke er blant de mest kjente og omdiskuterte i forskersamfunnet, burde A etter Granskingsutvalgets syn ha forstått at hans atferd som prosjektleder, veileder og kollega for B ikke var forenlig med gjeldende krav til god forskningsskikk.

¹⁷ Hjellbrekke, Johs. et al. «Etikk og integritet i forskning - resultater fra en landsomfattende undersøkelse» (2018) s. 9 https://www.uib.no/sites/w3.uib.no/files/attachments/rino_delrapport_1_2018_2.pdf

Granskingsutvalget har med dette kommet til at A har optrådt *kritikkverdigg* ved uaktsomt å ha brutt anerkjente forskningsetiske normer. Han har derimot ikke optrådt *vitenskapelig uredeligg* etter forskningsetikkloven § 8 andre ledd.

7. Saksbehandlings- og systemfeil ved UiO

7.1 Utgangspunkt

Etter forskningsetikkloven § 8 første ledd bokstav b *skal* Granskingsutvalget ta stilling til om det foreligger systemfeil. Bestemmelsens formål må være å bidra til helhetlig gjennomgang av forskningsinstitusjonens system for forskningsetikk for å kunne forbedre svakheter og lære av ev. feil. Forskningsetikkloven gir institusjonene stort handlingsrom til å organisere sitt forskningsetiske arbeid, herunder til å fastsette retningslinjer for behandling av uredelighetssaker. Utvalget anser det derfor som hensiktsmessig med en vid forståelse av begrepet «systemfeil», som inkluderer både åpenbart mangelfulle eller uhensiktsmessige rutiner og konkrete feil.

7.2 Forhold ved UiOs innledende saksbehandling

I dette punktet vurderer Granskingsutvalget den innledende behandlingen av saken ved UiO frem til karakteristikken «sak om mulig vitenskapelig uredelighet» var blitt etablert. Grunnlaget for utvalgets vurdering er her alminnelige prinsipper for forsvarlig saksbehandling. Utvalget vil deretter i punkt 7.3-7.6 vurdere om de konkrete kravene til behandling av uredelighetssaker i forskningsetikkloven ble fulgt i den videre saksgangen ved UiO.

Granskingsutvalget finner det bevist at B henvendte seg til UiO 1. februar 2018 for å få veiledning om hvordan spørsmålet om forfatterskap til katalogen kunne løses. Utvalget viser til Bs utførlige redegjørelse for sin innsats til katalogen og situasjonen angående forfatterskap. Verken «brudd på forskningsetiske normer» eller «mulig vitenskapelig uredelighet» ble brukt av B i disse henvendelsene. Siden B var midlertidig ansatt i en vitenskapelig utdanningsstilling, mener Granskingsutvalget UiO hadde et særskilt ansvar for å undersøke hva henvendelsen hennes gjaldt, og å gi henne veiledning om hvordan hun kunne følge opp spørsmålet om forfatterskap innenfor institusjonens system for forskningsetikk. Dette ble ikke gjort fra UiOs side. Granskingsutvalget registrerer at UiO gjennomgående har omtalt Bs henvendelse som en «klage», «anmeldelse» e.l., primært knyttet opp til Bs bruk av betegnelsene «tyveri av intellektuell eiendom»/ «tyveri av immateriell eiendom». UiO anså henvendelsen som så alvorlig at det nærmest umiddelbart, og uten egne forundersøkelser, ble igangsatt en behandling av mulig vitenskapelig uredelighet.

I brev til Granskingsutvalget fra advokat Marco Lilli på vegne av UiO datert 11. april 2019, vises det til at B kjente og forholdt seg til at UiO behandlet saken som mulig vitenskapelig uredelighet uten å protestere. Granskingsutvalget viser til at det er en betydelig ubalanse i kunnskap og ressurser mellom B og UiO. Ubalansen gjelder blant annet kunnskap om ulike forskningsetiske problemstillinger og om UiOs system for behandling av slike saker. Utvalget kan ikke se at B hadde grunn til å tvile på at UiO behandlet saken på korrekt måte, og UiO kan ikke skyve ansvaret for valg av saksbehandlingsspor over på henne.

Granskingsutvalget mener seniorrådgiver Flagstads innledende tilnærming til saken, i form av en oppfordring til å undersøke *om* det forelå brudd på forskningsetiske normer og da særlig

(forfatterskaps)kreditering, var en hensiktsmessig fremgangsmåte. Når saken likevel umiddelbart ble behandlet som mulig *vitenskapelig uredelighet*, det vil si spørsmål om alvorlige brudd, kan dette antakeligvis forklares med at UiOs regler gjaldt for behandling av saker om mulig vitenskapelig uredelighet, og at sentraladministrasjonens tilknytning til forskningsetikk primært gikk ut på å behandle slike forskningsetiske normbrudd.

Granskingsutvalget bemerker at anerkjente forskningsetiske normer ikke benytter begrepene «immateriell eiendom» eller «tyveri». For at saker som gjelder «tyveri av immateriell eiendom» skal kunne behandles etter bestemmelsene i forskningsetikkloven, må den behandlende institusjonen først kunne sette dem inn i en forskningsetisk ramme. Utvalget mener UiO burde gjort B oppmerksom på at «tyveri av immateriell eiendom» ikke er et forskningsetisk begrep, men et rettslig, og dermed en vesentlig mer alvorlig karakteristikk.

Granskingsutvalget finner det kritikkverdig at UiO har vært utydelige på hva slags sak som ble behandlet, og mener dette kan ha bidratt til at konflikten mellom partene eskalerte. Det vises til saksdokumentene der det fremgår at UiO ved ulike anledninger beskrev saken som «tyveri av immateriell eiendom», «mulig vitenskapelig uredelighet», «brudd på anerkjente forskningsetiske normer» og «å finne frem til den forskningsetiske normen for kreditering av forfatterskap». I tillegg forsøkte UiO å mekle frem en løsning etter at uredelighetsbehandlingen var igangsatt. Sistnevnte tilsier at UiO på et tidspunkt under behandlingen må ha innsett at saken ikke gjaldt manifesterte brudd på anerkjente forskningsetiske normer, uten at sakens behandling ble korrigert av den grunn.

Granskingsutvalget mener UiO burde lagt ned større innsats i å avklare innholdet i Bs henvendelse før det ble åpnet sak om vitenskapelig uredelighet. Dette gjelder særlig når A og advokat Haaskjold en rekke ganger ba om en avklaring av hvilke forhold saken gjaldt, og om grunnlaget for behandlingen av saken som mulig vitenskapelig uredelighet. UiO har vist til at saken var uoversiktlig da de mottok henvendelsen fra B, blant annet at det var usikkert hvor langt katalogen var kommet i publikasjonsprosessen. Granskingsutvalget er kjent med at saker som gjelder forskningsetiske spørsmål kan være utfordrende å håndtere, blant annet fordi det kan være flytende overganger fra forskningsetiske spørsmål til uredelighetssaker og mellom uredelighetssaker og personkonflikter. Det er like fullt UiO som forskningsinstitusjon som har ansvaret for å sørge for en forsvarlig behandling av saken, som inkluderer å avklare rammene for behandlingen. Granskingsutvalget vil tilføye at UiO ved behov kunne ha bedt Granskingsutvalget om veiledning, jf. forskningsetikkloven § 7 tredje ledd.

7.3 UiOs uttalelse

Lovkravene til hva en uttalelse i uredelighetssaker skal inneholde følger av forskningsetikkloven § 8 første ledd. I tillegg gjelder bestemmelsene i forvaltningsloven §§ 24 og 25 om begrunnelse og begrunnelsens innhold. I denne saken er det dekan Tønnessens vurdering av 11. juni 2018 som er UiOs uttalelse i saken. Av uttalelsen fremgår det at «[m]in oppgave har vært å vurdere om det er grunnlag for [Bs] klage mot [A] om at han har begått «tyveri av immateriell eiendom» og på den måten gjort seg skyldig i vitenskapelig uredelighet. Jeg finner ikke at det er grunnlag for denne klagen.» Videre fremgår det at dekanen «ikke kan pålegge noen løsning, men jeg viser til anbefalingen [fra de sakkyndige].»

Dekanens konklusjon synliggjør at saken aldri gjaldt mulige brudd på forskningsetiske normer, men mulige *fremtidige* brudd. UiO har vist til at det var usikkert hvor langt i utgivelsesprosessen katalogen hadde kommet da de mottok henvendelsen fra B, og har hevdet at alvoret i anklagen var grunnen til

at saken måtte tas til behandling som en sak om mulig vitenskapelig uredelighet. Granskingsutvalget bemerker at UiO ikke har klart å dokumentere at de tok initiativ til å avklare disse uklarhetene før saken ble tatt til behandling som en sak om vitenskapelig uredelighet.

Granskingsutvalget har vurdert uttalelsen og kommet til at den ikke oppfyller de lovbestemte kravene. Blant annet fremgår det ikke hvilke lovregler eller forskningsetiske normer behandlingen og uttalelsen bygger på. Som nevnt ovenfor omhandler ikke forskningsetiske normer «tyveri av immateriell eiendom», og det er derfor umulig å forstå hvilke forskningsetiske normer som ligger til grunn for vurderingen.

UiOs uttalelse anbefaler kreditering av katalogen ved å følge de sakkyndige Glørstad/Karseths anbefaling om «å kreditere den som har gjennomført katalogiseringen som forfatter». De sakkyndige hadde imidlertid tatt forbehold om at Bs angivelse av egen innsats var korrekt. UiO behandlet saken som en sak om mulig vitenskapelig uredelighet, og det må da forventes at institusjonen gir en klar uttalelse uten forbehold om at én av partene har gitt en korrekt fremstilling. I og med at det ikke fremgår av uttalelsen hvilke forskningsetiske normer som ligger til grunn for den, blir forbeholdet enda vanskeligere å avklare. Granskingsutvalget har derfor forståelse for at A opplevde uttalelsen som at han ikke var fullt ut renvasket for anklagene om vitenskapelig uredelighet. Utvalget ser også at forbeholdet sammen med manglende angivelse av hvilke forskningsetiske normer som var lagt til grunn for anbefalingen, kan ha vanskeliggjort prosessen med å avklare forfatterskapsspørsmålet etter at uttalelsen forelå.

Etter forskningsetikkloven § 8 første ledd bokstav b skal det i en uttalelse tas stilling til om det foreligger systemfeil ved institusjonen. Dette er ikke gjort i UiOs uttalelse, og UiO har erkjent at dette var en mangel. Granskingsutvalget presiserer at vurderingen av systemfeil skal gjennomføres i *alle* saker som gjelder brudd på anerkjente forskningsetiske normer, også i sakene der det ikke konstateres brudd. Bestemmelsen fungerer som en kontrollmekanisme for å rette eller forbedre egne systemer, og det kan tenkes at forhold bør utbedres selv om det ikke konstateres brudd.

7.4 Rapporteringsplikt til Granskingsutvalget

Etter forskningsetikkloven § 6 fjerde ledd skal forskningsinstitusjoner rapportere til Granskingsutvalget om behandlingen av saker som gjelder mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Rapporteringsplikten følger av sakens karakter, og er uavhengig av konklusjonen. I og med at UiO anså saken å gjelde mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer, skulle saken vært rapportert til Granskingsutvalget da den var ferdig behandlet ved UiO.¹⁸

7.5 UiOs organisering av forskningsetisk arbeid

Forskningsetikkloven pålegger forskningsinstitusjonene å «sikre at forskningen utføres i tråd med anerkjente forskningsetiske normer», jf. § 5 andre ledd. For å oppnå dette er det ikke nok å ha et system for å behandle uredelighetssaker; systemet må også inkludere opplæring og rom for å avklare

¹⁸ Granskingsutvalget har utarbeidet en veileder for institusjonenes rapporteringsplikt, som blant annet omtaler når rapporteringsplikten inntreffer. <https://www.etikkom.no/hvem-er-vi-og-hva-gjor-vi/Hvem-er-vi/Granskingsutvalget/veileder-for-rapportering/#d021> Siden lastet ned 3. oktober 2019

etiske dilemmaer *før* ev. brudd oppstår. Institusjonene bør derfor på samme tid arbeide *proaktivt* ved å bygge en etisk ansvarlig forskningskultur, og *reaktivt* ved å behandle uredelighetssakene.

Granskingsutvalget finner at saken har avdekket mangel på kunnskap om anerkjente forskningsetiske normer og om forskningsetikkloven på flere nivåer ved UiO. Saken har vist at saksbehandler bør ha god innsikt i forskningsetikk og kjenne til god forvaltningspraksis. Granskingsutvalget vil anbefale UiO å iverksette opplæringstiltak for å sikre at ikke bare studenter/kandidater har kjennskap til de forskningsetiske normene, men også vitenskapelig- og administrativt ansatte.

7. mai 2019 fastsatte UiO nye retningslinjer for behandling av uredelighetssaker.¹⁹ Retningslinjene inneholder først og fremst saksbehandlingsregler, men sier også noe om plassering og fordeling av ansvar. I retningslinjenes punkt 1 fremgår det at UiO bruker «forskningsetisk sak» som en fellesbetegnelse på alle saker som gjelder brudd på anerkjente forskningsetiske normer, det som i forskningsetikkloven er betegnet som «uredelighetssaker». Granskingsutvalget mener noe av det grunnleggende problematiske i denne saken er at UiO nærmest automatisk tok et forskningsetisk spørsmål om forfatterskap til behandling som en sak om vitenskapelig uredelighet. Det er derfor grunn til å påpeke at UiOs fellesbetegnelse kan innsnevre rommet for forskningsetisk refleksjon ved at forskningsetiske spørsmål blir ansett som uredelighetssaker. Dersom «forskningsetiske saker» forbeholdes uredelighetssakene, kan det spørres om hvilken betegnelse UiO benytter for sakene som ikke gjelder brudd på de forskningsetiske normene, og hvordan slike spørsmål blir håndtert innenfor UiOs system for forskningsetikk. Svarene på disse spørsmålene fremgår ikke av UiOs retningslinjer. Når det gjelder forfatterskapskonflikter, har UiO vist til at institusjonen ikke kan pålegge løsninger. Dette synspunktet står i strid med anerkjente forskningsetiske normer som uttrykker en forventning om at institusjonene løser forfatterskapskonfliktene. Det vises til det som er sagt ovenfor angående ICMJE's anbefalinger, og Granskingsutvalget vil påpeke at den nasjonale publiseringsindikatoren forutsetter at disse anbefalingene følges. Granskingsutvalget anbefaler derfor at UiO etablerer et system som ikke bare mekler i forfatterskapskonflikter, men der det også kan pålegges løsninger som er i tråd med anerkjente forskningsetiske normer hvis meklingen ikke fører frem.

UiOs retningslinjer er fortsatt innrettet på at uredelighetssakene primært skal behandles ved fakultetene. Retningslinjenes del III gjelder fakultetenes saksbehandling. Granskingsutvalget registrerer at det ikke omtales hvor eller hvordan fakultetene kan få støtte eller veiledning til behandlingen. Denne saken har vist at det kan være vanskelig å kombinere behandlingen av en uredelighetssak med personalansvar for begge partene. Misnøye med håndteringen av personalansvaret kan forplante seg til og påvirke behandlingen av uredelighetssaken, og vice versa. En ytterligere kompliserende faktor i denne saken er at Det teologiske fakultet er et svært lite fakultet med egen lokasjon, der «alle kjenner alle». Granskingsutvalget vil oppfordre UiO til å ha bevissthet om problemstillingene som kanskje særlig vil gjelde for små enheter på institusjonen, for å motvirke ulempene med den valgte saksgangen i uredelighetssaker.

I denne saken er det synliggjort at UiO har brutt plikten til å rapportere saken til Granskingsutvalget, jf. forskningsetikkloven § 6 fjerde ledd, se også ovenfor i punkt 7.4. I UiOs nye retningslinjer er rapporteringsplikten omtalt i punkt 19. Etter Granskingsutvalgets vurdering fremgår det ikke tydelig

¹⁹ <https://www.uio.no/for-ansatte/nettverk-moter/los-enhetene/forskningsetisk-utvalg/retningslinjer-for-behandling-av-enkelt saker-om-mulig-brudd-pa-ankjente-forskningsetiske-normer-07-05-19.pdf>

nok at det er sakens karakter, og ikke konklusjon, som avgjør rapporteringsplikten. Dette kan med fordel tydeliggjøres for å unngå fremtidige brudd.

UiO har under Granskingsutvalgets behandling av saken gjennomført endringer og nye tiltak i det institusjonelle systemet for forskningsetikk. Det viktigste tiltaket etter Granskingsutvalgets oppfatning, er etableringen av vitenskapsombud. Det fremgår av mandatet at ombudet er uavhengig, og formålet er «å gi veiledning og råd til vitenskapelige ansatte som befinner seg i forskningsetisk problematisk situasjon». Sampublisering og medforfatterskap er nevnt som eksempler på saker som er relevante for ombudet, og ett av ombudets virkemidler er å fungere som «uformell megler».²⁰ Granskingsutvalget antar at konflikten mellom A og B kunne vært aktuell for vurdering av vitenskapsombudet, og anser dette som et viktig supplement til UiOs system for å avklare forskningsetiske spørsmål som ikke gjelder *brudd* på anerkjente forskningsetiske normer. UiO har også opplyst at det er planer om å etablere et *Forum for forskningsetikk* som skal arrangeres på omgang mellom fakultetene. Granskingsutvalget anser dette som et positivt initiativ i lys av det som har kommet frem i saken.

7.6 Systemet for forskningsetikk ved Det teologiske fakultet ved UiO

I november 2018 henvendte A seg til det Forskningsetiske utvalget ved Det teologiske fakultet ved UiO (FEU-TF) etter råd fra sekretariatsleder for NESH, Vidar Enebakk. Grunnlaget for As henvendelse var å få avklart hvem som hadde rett til å stå som forfatter av katalogen. Granskingsutvalget har fått opplyst fra dekan Tønnessen at FEU-TF skal være et rådgivende organ for dekanen, men at utvalget i denne saken vurderte henvendelsen fra A på eget initiativ. Granskingsutvalget finner betydelige mangler ved FEU-TFs behandling av saken, blant annet at B ikke var kjent med at saken var til behandling og dermed ikke fikk ivarett sine partsrettigheter som å gjøre seg kjent med saksgrunnlaget og å få uttale seg. Saksbehandlingen i FEU-TF var utelukkende basert på opplysninger fra A, uten at Bs innvendinger var presentert. Dette er en vesentlig mangel ved saksbehandlingen som kan ha innvirket på FEU-TFs uttalelse av 19. desember 2018. Granskingsutvalget registrerer at FEU-TF kun viser til Vancouverreglene, og synes ikke å ha lagt til grunn de nasjonale forskningsetiske retningslinjene for fagområdene humaniora og teologi fastsatt av NESH (NESH 2016). Uttalelsen er signert av Halgeir Elstad som leder av FEU-TF. Dessverre fremgår det ikke av FEU-TFs uttalelse om det er flere enn leder som står bak uttalelsen, og hvem disse i så fall er. Granskingsutvalget registrerer at Elstad som prodekan for forskning var involvert i behandlingen av saken på fakultetet allerede fra desember 2017. Det kan derfor settes spørsmålsteget ved habiliteten hans til å behandle saken på nytt i FEU-TF. På grunn av disse manglene ved FEU-TFs uttalelse, kan uttalelsen ikke tillegges betydning. UiO ved Kluge har i sine kommentarer av 1. november 2019 vist til at feilene ikke kan anses som systemfeil, men heller må anses som «utslag av sviktende dømmekraft eller «slurv på individnivå»». For Granskingsutvalget fremstår det som at forhold på systemnivå i hvert fall har bidratt til resultatet av FEU-TFs behandling, og det kan synes som manglende kjennskap til alminnelig forvaltningsskikk og manglende internkommunikasjon kan være noen av dem. Granskingsutvalget anbefaler at systemet for forskningsetikk ved Det teologiske fakultet ved UiO gjennomgås på grunnlag av erfaringene fra denne saken.

²⁰ *Retningslinjer for behandling av enkeltsaker om mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer ved UiO* <https://www.uio.no/om/organisasjon/vitenskapsombud/mandat/v-sak-4-organisering-av-forskningsetisk-arbeid-ved-uo---forslag-om-a-endre-vitenskapsombudenes-mandat.pdf> Siden lastet ned 3. oktober 2019

8. Konklusjon

Granskingsutvalget har på grunnlag av det som er nevnt ovenfor, kommet til følgende enstemmige **konklusjon**, jf. forskningsetikkloven § 8 første ledd:

- ***A har opptrådt kritikkverdig, men ikke vitenskapelig uredelig etter forskningsetikkloven § 8 andre ledd***
- ***Det foreligger forhold ved organiseringen av det forskningsetiske arbeidet ved Universitetet i Oslo som kan karakteriseres som systemfeil***
- ***Saken gjelder et vitenskapelig arbeid som ikke er ferdigstilt eller publisert, og som derfor ikke kan trekkes tilbake. Det er ikke grunnlag for å anbefale tilbaketrekking av andre vitenskapelige arbeid relatert til saken.***

9. Anbefalinger

Ut over konklusjonen inntatt ovenfor i punkt 8, har Granskingsutvalget gitt følgende anbefalinger:

Ang. arbeidet med epitafiekatalogen

- Prosjektleder har ansvaret for å avklare bidragsyteres krav på kreditering i tråd med god kollegial praksis. Avklaringer bør gjøres så tidlig som mulig.
- Alle som har bidratt bør inviteres til å delta i felles dialog om forfatterskap. Slik dialog bør dokumenteres skriftlig.
- Det bør legges til rette for at B kan bidra som forfatter av katalogen
- Om hele eller deler av epitafiekatalogen ikke blir publisert som del av det planlagte prosjektet, må andre forskere gis tilgang til dataene i den grad det er forenlig med rettslige rammer. Tilgang til data som forelå pr 1. februar 2018 må i første rekke gis til B og C.

Ang. UiOs organisering av forskningsetisk arbeid

- UiO bør avklare hva en henvendelse gjelder før den tas til behandling som sak om vitenskapelig uredelighet. Granskingsutvalget kan kontaktes ved behov for veiledning.
- Uttalelser i uredelighetssaker skal begrunnes, og det må fremgå av uttalelsen hvilke lovbestemmelser og normer som ligger til grunn for vurderingene av om forskningsetiske normer er brutt eller ikke.
- I en uttalelse i en uredelighetssak skal det alltid tas stilling til om det foreligger systemfeil ved forskningsinstitusjonen, jf. forskningsetikkloven § 8 første ledd bokstav b.
- Saker som gjelder mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer skal rapporteres til Granskingsutvalget, jf. forskningsetikkloven § 6 femte ledd.

Det er sakens karakter som avgjør rapporteringsplikten, ikke konklusjonen, og dette kan synliggjøres bedre for de ansatte gjennom UiOs retningslinjer.

- UiO bør iverksette opplæringstiltak om innholdet i anerkjente forskningsetiske normer rettet mot faglige og administrativt ansatte som utfører forskning eller kommer i befatning med forskning.
- UiO bør synliggjøre for sine ansatte hvordan forskningsetiske spørsmål som ikke gjelder brudd på forskningsetiske normer håndteres.
- UiO bør etablere et system som legger til rette for mekling i forfatterskapskonflikter og som kan pålegge løsninger hvis meklingen ikke fører frem.
- Systemet for forskningsetikk ved Det teologiske fakultet ved UiO bør gjennomgås med tanke på å sikre at alle parter får forsvarlig behandling.

10. Offentlighet

Granskingsutvalgets dokumenter har under sakens behandling vært unntatt offentlighet etter bestemmelsen i offentleglova § 24 andre ledd, jf. forskningsetikkloven § 11. Etter at utvalgets uttalelse nå er avgitt, er sakens dokumenter underlagt offentleglovas alminnelige regler om innsyn.

Oslo, 25. november 2019

Anne I. Myhr

Nina Johannesen

Per-Henrik Zahl

Arild Underdal

Øyvind K. Arnesen

Jan G. Bjålie,
Nestleder

Ragna Aarli
leder

Rani Lill Anjum, John-Arne Skolbekken og Ida Skaar (hhv. medlem og varamedlemmer av Granskingsutvalget) har deltatt i behandlingen av saken, men ikke i avstemningen.